

„Őrizzük, tartsuk fenn emlékeinket,
gyűjtsük össze töredékeinket,
nehogy elveszenek végleg,
s ezáltal is üresebb legyen a múlt,
szegényebb a jelen és kétesebb a jövő.”

Cato

Válogatás a „**Fehérpartok**” **alján** címmel készülő
helytörténeti kiadványból.

(szerkeszti: Heinrich Pál)

Ali basa meg a kacsa, hogy mulattak a Balatonon?

(2. rész)

Hajnalban aztán, amikor még a nádirigók is aludtak, és a békák az éjszakai koncertről hazatérve, a föld alá vitték a hangszereiket, csak egy-két koránkelő szita-kötő próbálgatta az aeroplánját a nád fölött, meg a bagoly vitte haza a harminchatodik pocegeret erdei kunyhójába, a két halász fölpackolt mindenfélét, még elemózsiát is vittek magukkal, úgy mentek le a vízpart-ra.

Hát eléjük kerül a Daki. Szeme, szája, bajsza, de még az egész bundája is csupa por!

– Te ugyan szépen nézel ki! – mondta Ali basa és igen szemrehányó tekintetet vetett rá. – Hol a csodá-ba jártál? Csak nem a föld alatt?

Daki jókedvűen villogott föl rá és megnyalta a szája szélét.

– De bizony! Megviziteltem a vakondok komát.

– No, szép kis látogatás lehetett, gondolom! Temet-hetik utána szegényt, mi?

– Á, dehogy is! – felelte a Daki. – Tiszta munkát szok-tam én csinálni, nincs ott már mit temetni...

– Szóval, te már reggeliztél, – kotyogott bele a Kacsa.

Daki megvonta a vállát.

– Annak is lehet mondani, de voltaképpen meg se kottyant, olyan sovány volt. Inkább csak sportból csináltam, hogy a kaparást el ne felejtsem végkép.

Útközben egy öreg, süket emberrel találkoztak. Megszólította őket:

– Talán bizony halászni mennek?

– Igen bizony, halászni, – felelte Ali basa.

A süket ember nem hallott egyetlen szót se és megcsóválta a fejét.

– Én meg azt hittem, hogy halászni mennek. Aztán jó lovaik vannak-e?

– Nincs nekünk semmiféle lovunk, – kiáltotta a Ka-csa.

A süket ember ezt se hallotta, csak bólogatott hát a fejével, mint aki ugyancsak tisztában van a dolgokkal és azt mondta:

– Vasúttal pedig hamarabb odaérnének... De már

mindegy, nekem nincs beleszólásom. Ám, ha Bada-csonyba érnek, hát tiszteltetem a plébános urat!

Ali basa tölcsért csinált a kezéből, úgy ordított az öreg fülébe:

– Nem megyünk mi Badacsonyba! Halászni me-gyünk csak!

A süket ember méltatlankodva emeli föl a fejét.

– Azért nem kell velem kiabálni, nem vagyok én süket! Tudom én jól, hogy mit beszélek... És aztán jó emberem nekem a plébános úr. Csak mondják meg neki, hogy az öreg Gerő Anti tisztelteti...

Azzal elköszönt tőlük.

– Vak, vak, – búcsúzott tőle Daki is.

– Már hogy volna vak! Hát nem láttad, hogy süket? – hápogta a Kacsa.

Daki megvakarta magát, aztán megint csak azt mondta:

– Vak, vak!

– Ne kezdj ki velem már reggel, mert megharag-szom, – fenyegette meg a Kacsa, és mindjárt odacsí-pett a füléhez.

Erre a Daki is odakapott a Kacsához, de csak egy tolla maradt a szájában, mert a Kacsa ügyesen a leve-gőbe emelkedett, s a Daki egyszerre azon vette észre magát, hogy ló lett belőle, mégpedig a Kacsa lova.

– Gyí te, cocó! – mondta a Kacsa és megcsipkedte a Daki nyakát.

Futott a Daki ész nélkül, a Kacsa úgy ült a hátán, akár valami úrlovás, Ali basa meg akkorát kacagott, hogy a házakban mind fölébredtek az alvók és ijedten nyitották ki az ablakokat, de még a halak is a tóban rémülten cikáztak ide-oda.

– Jön a veszedelem! – mondták a potykák.

Még az öreg harcsa is megrángatta a bajuszát, miközben egy sügért lenyelt, és azon a véleményen volt, hogy égiháború közeledik. De egy tükörponty bátran kidugta a fejét a vízből, körülnézett és azzal a hírrel tért vissza, hogy szó sincs égiháborúról, csak egy kiskutya szaladgál a vízparton s attól nincs mit tartani.

Ezalatt a Daki is lerázta magáról a Kacsát, Ali basa csendet parancsolt s kezdtek a csónakba berakodni. A Kacsának még mindig tréfán járt az esze.

– Hát a lovakat hová tesszük? – kérdezte, amikor már elhelyezkedtek.

– Miféle lovakat?

– Hát azokat, amelyek majd Badacsonyba visznek minket!

Ali basa két lapátot nyomott a Kacsa kezébe.

– Itt vannak a lovak! Most aztán induljunk! ..Daki, te pedig kormányozz ügyesen.

Hol előre, hol hátra húzta a Kacsa a lapátokat, a csónak meg forogni kezdett erre, de nem haladt. Erőlködött a Daki is, míg aztán Ali basa jó nagyot lökött a csónakon és maga is evezni kezdett. Így már ment valahogy a dolog. Csak a hullámok szóltak néha közbe.

– Locs-locs! – és egy fehértarajos, fiatal hullám beug-rott a csónakba s rátelepedett Ali basa lábára.

– Hű, de hideg vagy! Mit akarsz itt? – szólott rá Ali basa.

–Csak jóreggelt akarok kívánni.

A másik hullám már ravaszabb, öregebb volt s hátulról ugrott Ali basa nyakába.

–Elég volt már a jóreggelből! Hiszen csuromvíz vagyok! –tiltakozott Ali basa.

–Csuromvíz? Hisz az a jó, –hápogta a Kacska.

Ha jó, akkor ő is megkapta, mert a Daki jól nyakon-spiccelte az evezővel.

–Hih-hih! –rebbent meg a Kacska.

– Csend legyen gyerekek, mert a halak mind széj-jelviszik a hírt, hogy jövünk!

A szürke hajnali égbolt lassan megpirosodott, és arra, Székesfehérvár felé, fölkelte a nap. Ezüst testű kicsi halak ugráltak ki a vízből, úgy üdvözölték. A Kacsának szikrázott a szeme a gyönyörűségtől.

–Teremtőm, mennyi hal és mind nekem való! –só-hajtott.

–Pukh-pukh! –bugyborékkolt egy kövér tükörponty, de ahogy megpillantotta a Kacsát, tüstént a víz alá bújt.

Így haladtak a nádasig. Ott már nem eveztek, csak a lapátokkal tolták előre a csónakot, de szép csendben, hogy el ne riasszák a halakat. Itt-ott lepke táncolt a bugákon, pintyek, sármányok röpködtek a part felé, valamelyik jegenyéről kakuk szólt s a magasból pacsirtaszó hallatszott. Olykor nagyot loccsant a víz: hullám verődött a csónakhoz vagy hal vetette magasra magát?

Végre ott voltak, ahol előző este a kukoricát a vízbe szórták. Ali basa elővette a horgászó botot, Kacska meg Daki nézte. Aprócska halak rajokban zúdultak a horog felé s a Kacska majd kiugrott nemcsak a csónakból, hanem a bőréből is, olyan izgatott lett.

Folytatás következik!

Forrás:

Majthényi György:

Ali basa meg a kacska a Balatonon,

Budapest, 1934.

A Balatoni csata III. (részlet)

A balatoni védelmi hadművelet első szakasza (1945. február 13 – március 5.)

Az 1945. február 4-12 között lezajlott jaltai értekezleten a szövetséges hatalmak politikai és katonai vezetői határozatot hoztak arról, hogy a szovjet 2. és 3. Ukrán Frontok a budapesti támadó hadművelet sikeres befejezése után támadást indítanak a Dunántúlon a Német Birodalom délkeleti határai irányába. Ennek a hadműveleti célja a csehszlovákiai német hadműveleti csoportosítás déli irányú átkarolása volt. A támadás kezdetének időpontja eredetileg 1945. március 15-re volt meghatározva. A hadászati és hadműveleti helyzet azonban még a tervezet kiadásának napján megváltozott.

A Visztula-Odera közti német hadászati védelem összeomlása után már Hitler is reménytelennek tartotta az északi német síkság- és ezen belül Berlin védelmét. Terveket dolgoztak ki arra, hogy a német hadsereg zömével, legalább száz hadosztállal visszavonulnak a délnémetországi és az ausztriai hegyek – az Alpok közé. Az un. „Alpesi erőd” védelme érdekében viszont újra felmerült a Dunántúlnak, mint az „Alpesi erőd” hadműveleti előterének biztosítása. Hitler utasítására február 11-én megkezdték egy új nagyszabású támadó hadművelet terveinek kidolgozását, amelynek célja az volt, hogy a 2. Ukrán Front főerőit a Garam mögé, a 3. Ukrán Frontot pedig a Duna mögé vessék vissza.

A német hadvezetés – kihasználva a nyugat-európai arcvonalon uralkodó nyugalmat a 6. SS-páncélos hadsereg négy páncélos hadosztályát szándékozta a támadásra alkalmazni. A tervek szerint a nagy erővel rendelkező hadsereget a főcsapás irányában, a Dunántúlon kellett bevetni. A főcsapást azonban egy kíségető csapás előzte meg a Dunától északra.

A hadműveletet bevezető kíségető csapás február 17-én

hajnalban – nagy tüzérségi előkészítés után – megindult a szovjet 2. Ukrán Front garami hídfője ellen. Az Esztergomtól északnyugatra harcba vetett német erők a szovjet 25. gárda – lövészhadtest hátába kerültek, a 7. gárdahadsereg bal szárnya kénytelen volt a Garam mögé visszavonulni.

A Garam menti harcokkal egyidejűleg, február 16-26 között a szovjet 3. Ukrán Front 26. hadseregének arcvonalán teljes hadműveleti szünet kezdődött. A 30. és 135. lövészhadtestek, valamint az 57. hadsereg 133. lövészhadtestének arcvonalán tíz napon át csak szórványos harcfelderítő és zavarótűz tevékenység jellemezte a harcászati helyzetet.

Február 16-17-én a német III. páncélos hadtest jobbszárnyán átcsoportosítások zajlottak le. A Balatonvilágos és Lepsény közti arcvonalszakasz vezetését a német 3. páncélos hadosztály vezetési törzse vette át a 286. biztonsnági hadosztály parancsnokságától.

Február 17-én a német 3. páncélos hadosztály 3. és 394. páncélgránátos ezredeinek, a 3. páncélos felderítő és 3. páncélos utász zászlóaljknak összesen négy zászlóalja Kisláng körzetéből a Füle, Balatonfőkajár, Csajág és Balatonakarattya terepszakaszra vonult át.

A magyar zászlóaljakat a Balatonvilágos, Alsótekeres és Lepsény körzetében húzódó főellenállási vonalban, a német csapatokat pedig a második védelmi állásban helyezték el, amit a németek az alábbiakban indokoltak:

„A hadsereg parancsnokság terve az volt, hogy a 3. páncélos hadosztályt a frontközelen feltöltik és egyúttal ez a páncélos hadosztály hátulról szorítóba fogja majd a már megbízhatatlan magyar csapatokat.”

A német „Tavaszi ébredés” fedőnevű ellencsapás előkészítése

(1945. február 26 – március 5.)

Február 22-én a német „Dél” hadseregcsoport vezetési törzse, a korábban már javasolt ellencsapás terveit terjesztette a német szárazföldi erők (OKH) vezérkari főnöksége elé. A tervezet a 3. Ukrán Front dunántúli hadműveleti hídfőjének teljes felszámolását tűzte ki célul.

Február 26-án Hitler elfogadta a terveket és még aznap délelőtt 11 óraker utasítást adtak ki a hadművelet azonnali előkészítésére és végrehajtására. Az ellencsapás fedőnevét „Frühlingserwachen” („Tavaszi ébredés”) elnevezésben jelölték meg, s a támadás megindítására az 1945. március 6-át javasolták. A Balaton és Velencei-tó közti sávból tervezett főcsapást a Nagybajom-Kaposvár, illetve a Dojni-Miholjac és Pécs irányú kisegítő csapásokkal szándékoztak támogatni. Február 26-án este már megindult a támadásra kijelölt német csapatok álcázott átcsoportosítása.

A szovjet hadászati felderítés azonban ekkorra már tisztában volt a várható ellentámadással. A szovjet főparancsnokság ezért utasította a 3. Ukrán Front parancsnokságát, hogy a Bécs elleni támadás előkészületeinek felfüggesztése nélkül, átmenetileg menjenek át védelembe, háriítsák el az ellenség ellentámadását, majd pedig lendüljenek döntő támadásba a bécsi irányban.

Február 26-án a délelőtti és déli órákban a szovjet 133. lövészhadtest és a német III. páncélos hadtest arcvonalán csak szörványos zavarótűz – tevékenység zajlott. Délután 14 óraker a szovjet 133. lövészhadtest arcvonalán váratlanul fellángoltak a harcok. Az Enyingtől nyugatra összpontosított szovjet három könnyű és két nehézűteg tűzcsepásainak kíséretében két szovjet lövész – zászlóalj tört előre két irányba. A Balaton partvidéke és a Siófok – Lepsény közti műút között előnyomuló szovjet zászlóaljat a magyar 25. gyalogezred és a 14./III. zászlóalj csapatai Balatonvilágos déli szélén megállították. Ezzel szemben a műúttól keletre előnyomuló szovjet lövészzászlóalj benyomult Alsótekeresre és visszavonulásra kényszerítette az ott védő magyar 23. gyalogezred csapatait.

Az éjjél után február 27-én 00 óra 30 perckor –kiadott német napi jelentés szerint a szovjet csapatok Enying északi széléről is csapást mértek Balatonbozsok irányába, de itt még a hajnali órákban is áttekinthetetlen volt a helyzet. A február 27-re virradó hajnali órákban a Csajágon települt német 3. páncélos hadosztály vezetési törzse a hátráló magyar 23. gyalogezred támogatására a lövészpáncélosokkal megerősített német 3./I. páncélgránátos zászlóalj 2. századát vetette harcba. Február 27-én reggel 06 óra körül a német és magyar csapatok ellenlökést hajtottak végre Alsótekeres irányába, melyet másfél órás harc után visszafoglaltak.

Az Alsótekerestől délre dúló harcok február 27-én a késő éjszakai órákig elhúzódtak. Csak február 28-án 00 óra 10 perckor jelenthették a németek, hogy a német 6. harcokocsiezred és a magyar 25. gyalogezred bevetésével a szovjet éket mindenütt visszaverték és a régi főellenállási vonalat visszafoglalták. A visszafoglalt főellenállási vonal védelmi állásait a magyar 25. gyalogezred három zászlóalj szállta meg.

A február 27-én lezajlott szovjet harctevékenység egy nagyarányú átcsoportosítást leplezett, melyet Balatonvilágos és Enying közti védelmi terepszakaszon hajtottak

vége. A német légi felderítést megbénító ködös-párás légköri viszonyok a gyors és jól szervezett átcsoportosítást jelentősen megkönnyítették.

Február 27-28-án a szovjet 104. lövészhadtest három lövészhadosztálya kétlépcsős védelmi rendszerben megszállta a Balatonvilágos (Klára – fürdőtelep), Gamászapusztá, Enyingi – hát északkelet, Enying északnyugati és északi széle vonalon húzódó védelmi állásokat. A fővédőv három állásában a 93. lövészhadosztály tíz zászlóalj, egy tüzérandára és egy könnyű rohamlövészhadosztály helyezkedett el. A fővédőv első állása két összefüggő és egy nem összefüggő lövészárkból állott. A második állás egyetlen nem összefüggő lövészárkból, a harmadik állás pedig egy összefüggő és egy nem összefüggő lövészárkból épült ki.

A fővédőv három állása volt a legjobban megerősítve és műszakilag berendezve. A védelem sűrűsége arcvonalankilóméterenként egy lövészzászlóalj volt, s egy-egy zászlóalj sávjában kb. 30 db löveg és aknavető összpontosult. A „fővédőv” mögött 3-5 kmre húzódott a kb. 4 km mélységű második védőv, nagyjából a Siófok, Lajoskomárom és Dég közti terepszakaszon.

A 104. lövészhadtest állományában 263 db löveg és aknavető, valamint 14 db M-13-as gárda sorozatvető („Katyusa”) összpontosult. A 104. lövészhadtest fővédővének peremvonala előtt jól szervezett harcokcsi és gyalogsági aknamezőket telepítettek. Az arcvonal egykilóméteres szakaszára átlagosan 750 db harcokcsiakna és 670 db gyalogsági akna jutott. A harcokcsi veszélyes irányokban az aknasűrűség elérte az arcvonal kilométerenkénti 2700 db harcokcsiakna illetve a 2500 db gyalogsági akna sűrűségét. A fővédőv peremvonala elé drótakadályokat építettek ki, az utakat eltorlaszolták, a hidakat pedig előkészítették a robbantásra.

A szovjet 26. hadsereg centrumában, az Enying északkeleti széle, Ágostonmajor, Péterszállás, Kisláng délnyugati széle, Kisláng és Lobbmajor közti út déli oldala és Lobbmajor között továbbra is a 135. lövészhadtest volt védelemben. A védelem első lépcsőjének balszárnyán, Enying északkeleti széle és Kisláng délnyugati széle terepszakaszon a 74. lövészhadosztály, a jobbszárnyon, Kisláng és Lobbmajor között pedig a 233. lövészhadosztály sávjában 312 db löveg és aknavető, valamint a 32. gépesített dandár ismeretlen számú páncélosa helyezkedett el.

A szovjet 26. hadsereg jobbszárnyán, Nagylántól a Velence-tóig a 30. lövészhadtest foglalt állást. A 135. lövészhadtest védelmi vonalaitól délkeletre, Simontornya, Pálfa, Cece körzetében vonták össze az 5. gárda lovashadtest három lovashadosztályát és négy páncélos ezredét.

Február 28-ra a szovjet 104. lövészhadtest három lövészhadosztálya befejezte felvonulását.

Még ugyanezen a napon Veszprém megye északnyugati részében megjelentek a német 6. SS páncélos hadsereg első lépcsőjében felvonuló csapatok.

A közeljövőben várható súlyos harcok és a nagy katonai átvonulások miatt február 28-án a katonai és polgári hatóságok újra elrendelték a megye részleges kiürítését. A szombathelyi 109. számú vonalparancsnokságot utasították, hogy a veszprémi járás frontvonalában levő községeit ürítse ki.

Forrás:

Veress D. Csaba: *A Balatoni csata*

Rómaikori falutelepülés nyomai a balatonaligai partok felett

A vályogból készült nyomorúságos viskóknak ma már csak besülyesztett alapjai, az agyagfalak omladéka láthatók, a múzeumi kutató árkok alján, ahol előbukkant néhány átégett kemencefenék maradványa is.

Akad a romok körül egyéb, az utókorra tanulságos régi emlék is.

A vidéki római kényurak szobáik falán előszeretettel ábrázoltatták a kézieszközökkel dolgozó rabszolgát. A veszprémi múzeumban is látható néhány ilyen falfestménytöredék, a balácapusztai híres római viláblól.

Nézzünk most körül a balatonaligai római falucska viskói között. Nem látunk ott festett falakat, nem találunk egyetlen kőből épült házat sem. Ellenben a kéziszerszámok egész halmazát találtuk meg, melyekkel a kizsákmányolt nép elnyomóinak szolgált.

Felsorakoznak előttünk a földműves munka termelőeszközei; ásó, sarló, kasza és ekevas. Ezek a sarlók még nem gyárakban készültek. A velük dolgozó rabszolga kézműves kovácsolta, a benne rejlő ősi néptehtség találékonysága hozta létre, verte ki szerszámmá, kemény vasérből. Több római, sőt kelta eredetű munkaeszközön láthatjuk, hogy azok típusai kétezer esztendő leforgása alatt lényegükben nem sokat változtak.

A kelta és római kasza nyakrésze például még kissé hátrafelé ívelt, mint a sarló pengéje. A nyak alatti nyélrész pedig köpüben végződött, ebbe illesztették bele, mint hosszú tölcsérbe a fanyelet.

A több mint 20 darabból álló sarló nyitott ívelt pengéjével és a rövid famarkolatba illő nyéltövisével, hazánk egyes vidékein elvéve még fellelhető aratósarlótól azonban már semmiben sem különbözik. A faeke orára húzható kelta vaspapucs is megérte Európa egyes részein a XX. századot, úgyszintén egy másik ősi szerszám, a kézi hajtású malomkő is. Három ilyen darabra akadtak a kis kelta római falurész területén.

Ma, amikor a népi tehetségek számára korlátlan tér és lehetőség nyílik, felfedezésük, találmányaik, újításaik kikísérletezésére, azoknak gépcsodákká való alkotására, büszke kombánjaink mellől tisztelettel tekintünk le ezekre a dolgozó népet kétezer éven át hűségesen segítő szürke rabszolgatalálmányokra. Hosszú, verejtékes, nehéz utat jártak meg, mire belőlük a felszabadult haladó tudományok mezőgazdasági gépkolosszusai megszülethettek, amelyekkel most már nem a nép szolgál, hanem azok szolgálják

a népet.

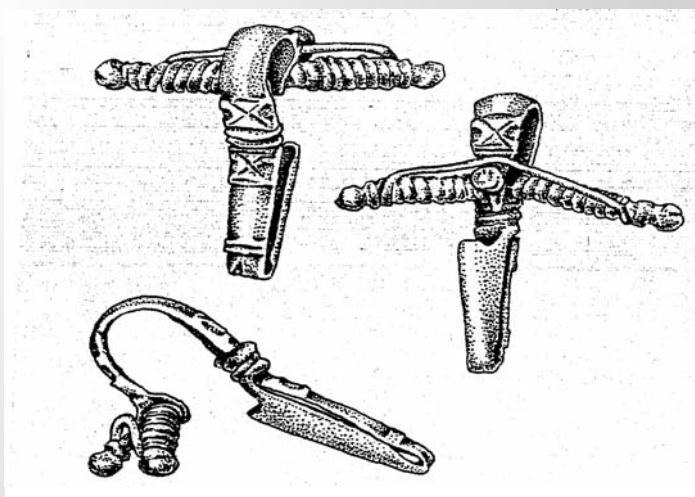
A balatonaligai lelet, a 40 darabból álló vasszerszám anyag a veszprémi bakonyi múzeumban bármikor megtekinthető.

Ma az egész ország területén, így megyénkben is, eddig soha nem látott földmunkálatok, építkezések folynak, öt éves tervünk keretében. Figyeljük hazánk földjének minden rögét. Igen sokszor fontos társadalomtörténeti vonatkozású bizonyítékokat, emlékeket takarnak azok. A veszprémi bakonyi múzeum is részt kér a szocializmus építéséből. A múzeum is a dolgozó népé. Támogassuk öntudattal annak törekvéseit. Jelentsük be a földtakaró alól előbukkanó régészeti leleteket, hogy a múzeum megmenthesse és megőrizhesse azokat népünk kulturális emelésére, tanítására.

Dr. Mészáros Gyula

Forrás:

Veszprém megyei Népművelési és Múzeumi Hivatal
1951. július 15.

Balatonaliga. Spirálszerkezetes T fibula több nézetből a VII. A munkahelyről

Bronzfibula. Ltsz.: 55.251., Lh.: VII. A mh., 60 cm mélyen. A fibula a spirális szerkezetű „T” fibulák csoportjába tartozik. Kétoldalt a 9-9 spirált felsőhúrozású drót köti össze. A spirálisok végén és a fejnél profilált gomb díszíti. A tűtartó jellegzetesen mutatja, hogy a forma az aláhajtott lábú fibulából alakult ki. A fej, a kengyel és a láb X díszű „Kerbschnitt” díszítéssel. A fibulát használat közben erősen összenyomták, főleg kengyele és húrja torzult el. Tűje hiányzik. H.: 4,3 cm, Sz.: 4,4 cm, tűtartója 2,4 cm.